

Uchwała z dnia 3 lutego 2009 r.

I PZP 5/08

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Jerzy Kwaśniewski (sprawozdawca), Jolanta Strusińska-Żukowska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 3 lutego 2009 r. sprawy z powództwa Bolesława S. przeciwko K. Holdingowi Węglowemu SA w K. - KWK „S.” w K. o podwyższenie renty wyrównawczej, na skutek zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach z dnia 20 listopada 2008 r. [...]

„Czy w sytuacji zaskarżenia apelacją wyroku sądu rejonowego zawierającego rozstrzygnięcie w przedmiocie częściowego odrzucenia pozwu i częściowego oddalenia powództwa opłacie podlegają zażalenie zawarte w apelacji na postanowienie o odrzuceniu pozwu zawarte w wyroku i apelacja czy tylko jeden środek odwoławczy tj. apelacja ?”

p o d j ą ł uchwałę:

Od postanowienia sądu pierwszej instancji o odrzuceniu pozwu w części przysługuje zażalenie chociażby postanowienie to zostało zamieszczone w wyroku; zażalenie to podlega stosownej opłacie niezależnie od opłaty od apelacji wniesionej od zawartego w wyroku rozstrzygnięcia o dochodzonym roszczeniu.

U z a s a d n i e

Wyrokiem z dnia 10 czerwca 2008 r. Sąd Rejonowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Katowice - Zachód w Katowicach w sprawie z powództwa Bolesława S. przeciwko Katowickiemu Holdingowi Węglowemu SA w K. - KWK „S.” w K. o podwyższenie renty wyrównawczej w pkt 1 odrzucił pozew w zakresie żądania zasądzenia renty wyrównawczej za okres od 1 października 2004 r. do 30 września 2006 r.; w pkt 2 w pozostałej części powództwo oddalił; w pkt 3 odstąpił od obciążenia powo-

da kosztami zastępstwa procesowego na rzecz strony pozwanej oraz wydatkami sądowymi.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości apelacją pełnomocnik powoda (będący adwokatem) uiszczając opłatę podstawową od apelacji w kwocie 30 zł.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy w Katowicach, rozpoznając apelację powoda od powyższego wyroku Sądu Rejonowego, powziął wątpliwość co do prawidłowości opłacenia wniesionego przez powoda środka odwoławczego i na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne o treści określonej w postanowieniu z dnia 20 listopada 2008 r.

W uzasadnieniu postanowienia Sąd Okręgowy stwierdził, że wyrok Sądu Rejonowego zawiera rozstrzygnięcie właściwe dla wyroku o częściowym oddaleniu powództwa, a oprócz tego zawiera postanowienie w przedmiocie odrzucenia pozwu. Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 11 października 1995 r., III CZP 138/95 (OSNC 1996 nr 2, poz. 20), należy przyjąć, że środek odwoławczy od rozstrzygnięcia w przedmiocie częściowego odrzucenia pozwu zamieszczonego w wyroku podlega rozpoznaniu jako zażalenie z zachowaniem reguł procesowych związanych z tym środkiem, z wyjątkiem reguły co do zachowania terminu przewidzianego w art. 394 § 2 k.p.c. Postanowienia np. w przedmiocie częściowego odrzucenia pozwu, czy częściowego umorzenia postępowania, choćby wydane w tej samej dacie co wyrok, powinny być wydawane w formie odrębnych postanowień. Do przyjętego w postępowaniu procesowym podziału orzeczeń sądu na wyroki i postanowienia ustawodawca dostosował system środków odwoławczych, stanowiąc, że na postanowienia kończące postępowanie w sprawie oraz inne postanowienia i zarządzenia przewodniczącego wskazane w art. 394 k.p.c. przysługuje zażalenie. Ustawodawca od tej zasady wprowadził jeden wyjątek, stanowiąc wyraźnie w art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c., że od zawartego w wyroku postanowienia dotyczącego rozstrzygnięcia o kosztach przysługuje apelacja. Poza tym przypadkiem ustawodawca nie przewidział, w postępowaniu procesowym, dopuszczalności takiego połączenia.

Zdaniem Sądu Okręgowego powołana uchwała Sądu Najwyższego zachowała aktualność również w obecnym brzmieniu Kodeksu postępowania cywilnego. Aktualne sformułowanie punktu 9 art. 394 § 1 k.p.c. jest efektem założenia przyjętego przez autorów ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, że wszystkie czynności sądowe powinny być unormowane w Kodeksie postępowania cywilnego. W związku z tym obecnie obowiązująca ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach

sądowych w sprawach cywilnych (jednolity tekst: Dz.U. Nr 168, poz. 1398 ze zm.) nie zawiera odpowiednika art. 22 poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.), a regulacja zaskarżalności postanowień i zarządzeń dotyczących kosztów sądowych została przeniesiona do Kodeksu postępowania cywilnego. Przepis art. 22 ust. 1 ustawy z 13 czerwca 1967 r. stanowił, że zażalenie przysługuje na zarządzenie przewodniczącego w przedmiocie obowiązku uiszczenia kosztów sądowych, zwrotu pisma nieopłaconego należycie oraz zwrotu opłaty lub zaliczki na pokrycie wydatków. Zażalenie nie przysługiwało jednak na zarządzenie w przedmiocie określenia wpisu tymczasowego. W ust. 2 przepis ten stanowił, że zażalenie przysługuje też na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie odrzucenia z powodu nieuiszczenia należnej opłaty: apelacji, zażalenia, sprzeciwu od wyroku zaocznego lub zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym oraz jeżeli strona nie składa środka zaskarżenia co do istoty sprawy - w przedmiocie wymiaru opłaty lub obciążenia kosztami sądowymi. Ustawodawca wprowadził jeden wyjątek co do dopuszczalności zaskarżenia apelacją zamieszczonego w wyroku rozstrzygnięcia o zwrocie kosztów, określenia zasad ponoszenia przez strony kosztów procesu, wymiaru opłaty, zwrotu opłaty lub zaliczki, obciążenia kosztami sądowymi w sytuacji, gdy strona składa środek zaskarżenia co do istoty sprawy (art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c.). Jedynie w tej sytuacji opłacie podlega tylko apelacja.

Z przedstawionych względów Sąd Okręgowy uważa, że opłacie podlegają osobno oba środki odwoławcze - apelacja i zażalenie. Ponadto Sąd Okręgowy wskazał na art. 3 ust. 1 i 2 pkt 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, stosownie do którego opłacie podlega pismo, jeżeli przepis ustawy przewiduje jej pobranie. Opłacie podlega tak apelacja, jak i zażalenie. Zgodnie z art. 19 ust. 3 pkt 2 powołanej ustawy od zażalenia pobiera się piątą część opłaty, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Przepisem szczególnym jest art. 35 ust. 1 przewidujący, że w sprawach z zakresu prawa pracy pobiera się opłatę podstawową w kwocie 30 zł - między innymi od - apelacji i zażalenia; w sprawach, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa kwotę 50.000 zł, pobiera się od wszystkich, podlegających opłacie pism procesowych opłatę stosunkową. Ten przepis szczególny reguluje jedynie inną kwotowo, niż piątą część opłaty, wysokość opłat od zażalenia. Brak jest natomiast przepisu, który wyłączałby obowiązek uiszczenia opłaty od obu środków zaskarżenia, choć formalnie zawarty w jednym piśmie pro-

cesowym stanowiącym apelację. Pod rządami poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych na podstawie delegacji zawartej w art. 37 tej ustawy zostało wydane rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 grudnia 1996 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 154, poz. 753 ze zm.), które w § 9 ust. 3 pkt 2 stanowiło, że piątą część wpisu pobiera się od zażalenia, jeżeli nie jest połączone z innym środkiem zaskarżenia. Obecnie żaden przepis ustawy o kosztach sądowych czy Kodeksu postępowania cywilnego nie daje takiej możliwości. Jedynym wyjątkiem jest apelacja połączona z zażaleniem na rozstrzygnięcie dotyczące kosztów (art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c.).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Chociaż przesłankę przedstawienia Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego stanowią „poważne wątpliwości” (por. art. 390 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.) Sąd Okręgowy - Sąd Pracy w Katowicach przedstawił dobrze uargumentowaną odpowiedź na postawione przez siebie pytanie.

Do rozpoznania przez Sąd Okręgowy działający w sprawie jako Sąd drugiej instancji pozostawała apelacja (wyłącznie apelacja) wniesiona przez powoda od wyroku Sądu pierwszej instancji (całego wyroku), który zawierał dwa rozstrzygnięcia o wyraźnych różnicach rodzajowych. Jedno dotyczyło oddalenia (w określonej części) powództwa, drugie - odrzucenia pozwu (w części pozostałej). Oba te rozstrzygnięcia łącznie odnoszą się do dochodzonych w sprawie roszczeń, lecz w odmiennych istotowo typach rozstrzygnięć. Oddalenie powództwa stanowi rozstrzygnięcie co do istoty dochodzonej w sprawie ochrony; rozstrzyga o bezzasadności (o niepodleganiu ochronie) zgłoszonego w pozwie roszczenia po jego rozpoznaniu. Natomiast odrzucenie pozwu nie jest rozstrzygnięciem o powództwie (o przysługiwaniu lub zasadności zgłoszonych w pozwie roszczeń); nie rozstrzygając o powództwie, orzeczenie o odrzuceniu pozwu odnosi się wyłącznie do pozwu jako pisma sądowego i wyłącza - przez odrzucenie tego pisma - rozpoznanie zawartych w nim roszczeń. Zawarte w wyroku rozstrzygnięcie o żądaniach powoda należy do materii przeznaczonej dla wyroku (por. w szczególności art. 316 § 1 i art. 325 k.p.c.), drugie natomiast z przedmiotowych rozstrzygnięć dotyczące odrzucenia pozwu bez rozpoznania określonego w tej części pozwu żądania nie jest orzeczeniem dla którego Kodeks postę-

powania cywilnego (por. art. 354) przewiduje wydanie wyroku i z tego powodu - zgodnie z powołanym art. 354 k.p.c. - jest postanowieniem.

Sąd Okręgowy w Katowicach słusznie zatem stwierdził, że w wyroku, od którego wniesiono przedmiotową apelację, znajduje się postanowienie o odrzuceniu pozwu w jego określonej części. Stwierdzając powyższe trzeba było określić konsekwencje zamieszczenia w sentencji wyroku, oprócz rozstrzygnięcia dla wyroku właściwego, postanowienia o odrzuceniu pozwu (w części). Powstała wątpliwość, czy zamieszczenie w wyroku orzeczenia w przedmiocie częściowego odrzucenia pozwu, a więc takie skonkretyzowanie formy orzeczenia nie oznacza, że do tej urzeczywistnionej formy należy dostosować dalsze konsekwencje procesowe przewidziane w Kodeksie postępowania cywilnego dla wyroków. Sąd Okręgowy słusznie zauważył, że postanowienie o odrzuceniu pozwu nie staje się wyrokiem tylko dlatego, że zostało w takiej formie wydane. Nie odnosi się ono do procedury w jakiej następuje „wyrokowanie” i w związku z tym nie może w szczególności stwarzać sytuacji powagi rzeczy osądzonej (por. art. 366 k.p.c.), albo zmieniać określonych w Kodeksie środków i postępowania w zakresie zaskarżania orzeczeń - odrębne w odniesieniu do postanowień. Kwestie te zostały jednoznacznie ukształtowane w praktyce sądów. W odniesieniu do przedstawionej kwestii dotyczącej środka odwoławczego od odrzucenia pozwu wyrokiem, praktyka sądów została ustalona zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego połączonych Izb: Izby Cywilnej oraz Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 6 marca 1972 r., III CZP 27/71 (OSNCP 1973 nr 1, poz. 1), stwierdzającej, że „w razie odrzucenia pozwu wyrokiem środek odwoławczy podlega rozpoznaniu jako zażalenie również wtedy, gdy skarżący nazwał go rewizją, nie może być jednak odrzucony z powodu niezachowania terminu przewidzianego w art. 394 § 2 k.p.c.”.

Powyższa uchwała - co do wynikającej z niej zasady - nie straciła znaczenia po zmianach Kodeksu postępowania cywilnego, gdyż zmiany te nie dezaktualizują założeń, na których została oparta, w szczególności co do podziału orzeczeń na wyroki i postanowienia, podziału zależnego od przedmiotu rozstrzygnięcia oraz konieczności dostosowania środka odwoławczego do przedmiotu rozstrzygnięcia, a nie do formy jaką błędnie nadał swemu orzeczeniu sąd pierwszej instancji. Pozostając w granicach przedstawionego zagadnienia prawnego i bacząc, by nie naruszyć kognicji Sądu drugiej instancji (por. art. 390 § 2 k.p.c.) przez wyrażenie ocen co do kwestii, których Sąd ten w trybie art. 390 § 1 k.p.c. wyraźnie Sądowi Najwyższemu do roz-

strzygnięcia nie przedstawił, warto zwrócić uwagę na zawarte w uzasadnieniu powołanej uchwały (III CZP 27/71) wskazanie konsekwencji zaskarżenia orzeczenia o odrzuceniu pozwu, któremu sąd nadał formę wyroku, środkiem odwoławczym właściwym dla wyroku, że strona nie powinna ponieść ujemnych konsekwencji omyłki sądu „ma ona bowiem prawo działać w zaufaniu do decyzji sądu, zwłaszcza gdy udzielono jej takiego pouczenia”.

Sytuacji procesowej podobnej do tej, która zaistniała w sprawie, w której powstało rozpatrywane zagadnienie prawne, dotyczy uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 października 1995 r., III CZP 138/95 (OSNC 1996 nr 2, poz. 20). Zgodnie z tą uchwałą „środek odwoławczy od rozstrzygnięcia w przedmiocie częściowego odrzucenia pozwu zamieszczonego w wyroku podlega rozpoznaniu jako zażalenie także w sytuacji, gdy jest on zawarty w rewizji wniesionej od orzeczenia w zakresie rozstrzygającym o istocie sprawy”. Utrwalenie się w orzecznictwie poglądu, że o rodzaju i dopuszczalności środka odwoławczego decyduje przedmiot rozstrzygnięcia a nie forma jaką nadano temu rozstrzygnięciu stwierdzał Sąd Najwyższy także w późniejszych orzeczeniach uwzględniających liczne nowelizacje Kodeksu postępowania cywilnego, w tym także przepisów o środkach odwoławczych (por. np. wyrok z dnia 19 września 2002 r., II CKN 1090/00, OSNC 2003 nr 12, poz. 166, postanowienie z dnia 20 maja 2005 r., III CZ 40/05, postanowienie z dnia 31 sierpnia 2006 r., I CZ 64/06, postanowienie z dnia 19 grudnia 2007 r., V CZ 123/07).

W świetle powyższych uwag, za niebudzące zastrzeżeń należy uznać w uzasadnieniu postanowienia Sądu Okręgowego w Katowicach ustalenia, po pierwsze, że w wyroku Sądu pierwszej instancji zawarte jest rozstrzygnięcie o częściowym oddaleniu powództwa, od którego przysługuje apelacja (art. 367 § 1 k.p.c.) oraz że w wyroku tym zawarte jest również postanowienie o odrzuceniu pozwu w części, od którego przysługuje zażalenie (art. 394 § 1 k.p.c.), po drugie, że zaskarżenie tego wyroku Sądu pierwszej instancji apelacją powoduje w konsekwencji objęcie zaskarżeniem również postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu; w tym ostatnim zakresie Sąd drugiej instancji powinien potraktować wniesiony środek odwoławczy jako zażalenie i rozpoznać je według reguł rządzących postępowaniem zażaleniowym.

Ustalenia powyższe prowadzą do potwierdzenia zasadności ostatniego elementu poglądu Sądu Okręgowego, że opłacie podlega apelacja od wyroku rozstrzygającego o powództwie oraz że osobnej opłacie podlega zażalenie (nazwane przez skarżącego apelacją) od zawartego w wyroku postanowienia.

Z uproszczeniem opisu przedmiotowej sytuacji do jej - wyżej wyjaśnionych - kwalifikacji, przedstawia się ona jako zaskarżenie dwu orzeczeń (wyroku i postanowienia) dwoma środkami odwoławczymi (apelacją i zażaleniem). Z kolei, jeżeli - jak to zasadnie przedstawił Sąd Okręgowy - według przepisów ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych opłacie podlega apelacja i zażalenie (art. 3 ust. 1 i ust. 2 pkt 2), to wniosek jest dość jednoznaczny, skoro obowiązkowi opłacania apelacji i zażalenia nie można przeciwstawić regulacji, które przewidywałyby pobranie jednej opłaty od dwóch środków odwoławczych albo możliwość objęcia jednym środkiem odwoławczym (apelacją) także zawartego w wyroku postanowienia o odrzuceniu pozwu. Takich regulacji nie ma, gdyż tylko w sytuacji, gdy strona składa środek zaskarżenia co do istoty sporu (apelację), nie musi wnieść odrębnego środka w postaci zażalenia na postanowienie o kosztach zamieszczone w wyroku (art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c.).

Można do tej argumentacji dodać uwagę, że przyjęcie odmiennych konsekwencji wniesienia przez stronę apelacji od postanowienia o odrzuceniu pozwu zawartego w wyroku byłoby nie tylko sprzeczne z kodeksową konstrukcją środków odwoławczych od wyroku i od postanowienia, ale ponadto nie spełniałoby postulatu ochrony uzasadnionego interesu strony, która nie powinna ponosić ujemnych konsekwencji nadania postanowieniu o odrzuceniu pozwu nieodpowiedniej formy wyroku. Interes ten jest odpowiednio chroniony przez nadawanie biegu zażaleniu pomimo wniesienia wyłącznie apelacji. Zażalenie podlega bowiem, za wyjątkiem przypadków opłaty podstawowej z art. 35 ust. 1 zdanie pierwsze ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, niższej opłacie od tej, której podlega apelacja.

Z przytoczonych wyżej względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę o treści sformułowanej w sentencji postanowienia.

=====